

จากบทเพลง “แต่ก่อน” ถึงวรรณกรรม “เรื่องจากคุณปู่” กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการบอกเล่าเรื่องราวปักษ์ใต้

วัชรนันท์ ชูทัพ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84100

อีเมล: watsaranan@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอวรรณศิลป์ในวรรณกรรม โดยนำ บทเพลง *แต่ก่อน* และวรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* มาศึกษาในฐานะวรรณกรรมสะท้อนสังคม ผลการศึกษาพบว่า เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของวรรณศิลป์ ทำให้มองเห็นลักษณะร่วม ดังนี้ (1) ผู้ประพันธ์รังสรรค์ผลงานขึ้นจากอารมณ์สะท้อนใจ อันเกิดจากความภาคภูมิใจที่ตนได้เกิดบนแผ่นดินปักษ์ใต้ (2) ผู้ประพันธ์ใช้ “ภาษา” เป็นเครื่องมือในการเล่าให้เห็นความเป็นปักษ์ใต้ชนิดล้นประสพการณ์ ออกมาเล่า (3) ผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีเล่าเรื่องเป็นแบบเรื่องเล่า ด้านอัตลักษณ์ของวรรณศิลป์ในวรรณกรรม มีดังนี้ (1) ผู้ประพันธ์นำเสนอความเป็นปักษ์ใต้ผ่านงานเขียนที่ตนถนัด คือ บทเพลงเพื่อชีวิตและวรรณกรรมเยาวชน (2) ความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ต่างกัน คือ อุดร บวรสุวรรณ เรียบเรียงผลงานตามขนบการแต่งวรรณกรรมเยาวชน ส่วน ศุภกร วงศ์เมฆ เรียบเรียงบทเพลงโดยนำการแสดงพื้นบ้านมโนราห์มาผสมผสานเข้ากับบทเพลงเพื่อชีวิต ด้านการสะท้อนความเป็นปักษ์ใต้กล่าวถึงร่วมกันในประเด็นเหตุการณ์พื้นบ้านและประเพณีพื้นบ้าน ส่วนประเด็นที่นำเสนอแตกต่างกัน คือ วรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* กล่าวถึงอาหารพื้นบ้านและพื้นที่เมือง ส่วนบทเพลง *แต่ก่อน* กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนภาคใต้ อย่างไรก็ตามการรังสรรค์วรรณกรรม

ขั้นนี้ก็เพื่อใช้วรรณกรรมเป็นสื่อกลางในการปลูกฝังเยาวชนให้เกิดความรัก
ห่วงแหน และภาคภูมิใจในแผ่นดินมาตุภูมิ ซึ่งพลังทางวรรณศิลป์มีส่วนต่อ
การเรียนรู้และจดจำ

คำสำคัญ: แต่ก่อน, เรื่องจากคุณปู่, วรรณศิลป์ในวรรณกรรม

From the song “Tae Korn” to the literature

“A story from Grandpa”

Literacy techniques with Story Telling about Southern way

Watsaranan Chuthap

Faculty of Education, Suratthani Rajabhat University,

Suratthani 84100, Thailand

E-mail: watsaranan@hotmail.com

Abstract

This research paper aims to present literary arts in a song “Tae Korn” (Beforetime) and literature “Rueng Chak Kun Pu” (A story from Grandpa), and how they portray the society. The analysis of each element of literature techniques, the following common characteristics are found. 1) the authors create a work of emotional trauma from the pride of his birthplace in the southern part of Thailand. 2) The authors use “language” as a tool to tell a story of the south from real experiences. 3) The authors use storytelling techniques of narrative method. In terms of local identity as a multicultural society, the works expose the following details. 1) The authors present southern unique features through their aptitude writing as songs for life and youth literatures. 2) The authors have different ways in projecting their creativity. That is, while Udorn Bawornsuwan composes the work according to the youth literature writing norms, Supakorn Wongmek composes the song by conjoining folk performance “Manohra” and the rhythms

of songs for life. Regarding the reflections of southern style, both display the content with local handicrafts and local traditions. However, the observed differences include the mention of local foods and local plants in literature “Rueng Chak Kun Pu” (A story from Grandpa), and the social change of southern community reflected in the song “Tae Korn” (Beforetime). All in all, the creation of literature with its literary power contributing to learning and memorizing is meant to serve as a medium to inculcate the young with love and pride of their motherland.

Keywords: Tae Korn, A story from grandpa, Literature techniques

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงวรรณกรรมภาคใต้จะมองเห็นสายธารการสืบสานองค์ความรู้ ซึ่งคนพื้นถิ่นบันทึกไว้ในวรรณกรรม โดยเมื่อมองย้อนกลับไปจะเห็นพัฒนาการของวรรณกรรมที่ผู้ประพันธ์ใช้บันทึกเรื่องราวภาคใต้ เริ่มตั้งแต่วรรณกรรมมุขปาฐะที่สืบทอดด้วยการจดจำแล้วบอกเล่า เช่น เพลงนา เพลงกล่อมเด็ก เพลงบอกหนังตะลุง มโนราห์ บทสวดทำขวัญ ฯลฯ ต่อจากนั้นเข้าสู่ยุควรรณกรรมลายลักษณ์ ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องทำนองเดียวกับวรรณกรรมมุขปาฐะ แต่วรรณกรรมลายลักษณ์จะใช้ภาษาและหนังสือสื่อสารระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน รวมทั้งต้องมีอุปกรณ์บันทึก เอกสารที่ใช้บันทึกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อาทิ จารึกโบราณ เช่น จารึกบนแผ่นศิลา แผ่นดินเหนียว และแผ่นโลหะ รวมถึงเอกสารตัวเขียน เริ่มตั้งแต่โบราณ สมุดไทย และสมุดฝรั่ง (Ruengnarong, 1998, p. 116) ต่อมาเมื่อเข้าสู่ยุคการพิมพ์ ซึ่งมีจุดเริ่มต้นสำคัญจากพวกมิชชันนารี คณะ A.B.C.F.M. ได้มอบหมายให้หมอบรัดเลย์นำเอาตัวพิมพ์ไทยที่ซื้อจากสิงคโปร์มาพิมพ์ตัวอักษรไทยเป็นครั้งแรก ในวันที่ 3 มิถุนายน 2379 นับเป็นการพิมพ์ตัวอักษรไทยครั้งแรกในเมืองไทย จากนั้นโรงพิมพ์ต่าง ๆ ก็ก่อเกิดในประเทศไทยและเติบโต ตามลำดับ ด้วยเหตุที่การพิมพ์สามารถผลิตเอกสารได้ครั้งละจำนวนมาก จึงมีสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ตามมา เช่น วรรณกรรมประเภทนิทาน ประกาศของทางราชการ ใบปลิวแจ้งข่าวสาร หนังสือพิมพ์ เป็นต้น (Paduungsuntharak, 2011, p. 115) กระทั่งถึงปัจจุบันที่กิจการการพิมพ์เจริญรุ่งเรืองการบันทึกวรรณกรรมจึงปรากฏเป็นเล่มหนังสือ ประกอบกับยุคนี้ระบบสื่อสารโทรคมนาคมเจริญเติบโต วรรณกรรมจึงเกิดการปรับเปลี่ยนวิธีบันทึกจากเล่มหนังสือไปสู่วรรณกรรมรูปแบบออนไลน์ จะเห็นว่า การบันทึกวรรณกรรมนั้นมีความสัมพันธ์กับสังคมขณะเดียวกันเนื้อหาของวรรณกรรมก็มีความสัมพันธ์กับสังคมด้วย

เนื้อหาวรรณกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดชนิดที่แยกกันไม่ออก เพราะผู้แต่งวรรณกรรมซึ่งเป็นคนในสังคมย่อมนำประสบการณ์หรือความ

วรรณศิลป์ในวรรณกรรมกับการบอกเล่าเรื่องราวปักษ์ใต้

วรรณกรรมเป็นผลงานที่แต่งขึ้นหรือเป็นงานศิลปะที่เป็นผลอันเกิดจากความคิดและจินตนาการที่เรียงร้อยเป็นเรื่องราวแล้วบอกเล่า บันทึก ขับร้อง หรือสื่อออกมาด้วยกลวิธีต่าง ๆ ศิลปะที่ใช้ในการเรียบเรียง ประยุกต์เรื่องราวนี้เรียกกันว่า วรรณศิลป์ (Wannakadee Thai, 2018)

วรรณศิลป์หรือศิลปะในการแต่งหนังสือ Anumarnratchathon (2003) และ Satchaphan (2010, p. 6) กล่าวถึงองค์ประกอบตรงกันว่ามีด้วยกัน 6 ประการ คือ (1) อารมณ์สะเทือนใจ (2) ความนึกคิดและจินตนาการ (3) การแสดงออก (4) ท่วงทำนองการแต่ง (5) กลวิธีการแต่ง (6) องค์ประกอบ เมื่อนำองค์ประกอบของวรรณศิลป์มาวิเคราะห์วรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* และบทเพลง *แต่ก่อน* ทำให้มองเห็นวรรณศิลป์ในวรรณกรรม ดังนี้

เรื่องจากคุณปู่ วรรณกรรมเรื่องนี้เมื่ออ่านจบสิ่งหนึ่งที่ผู้อ่านสัมผัสได้คือความเป็นท้องถิ่นนิยมของผู้แต่ง เพราะในการถ่ายทอดประเด็นต่าง ๆ ผู้เขียนได้กลั่นกรองถ้อยคำออกมาเล่าด้วยความภาคภูมิใจที่ตนได้เกิดบนแผ่นดินปักษ์ใต้ อารมณ์สะเทือนใจอันเกิดจากความภาคภูมิใจนี้ได้ทำให้ อุดร บวรสุวรรณ ลงมือบันทึกเรื่องราวปักษ์ใต้ไว้ใน เรื่องเล่าจากคุณปู่ อย่างเข้มข้น ความมุ่งหวังของผู้เขียนอีกประการคือต้องการให้วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องราวปักษ์ใต้ ผู้เขียนจึงนำเสนอเนื้อหาในวรรณกรรมเป็นแบบสารคดี *เรื่องจากคุณปู่* จึงเป็นวรรณกรรมที่อยู่ก้ำกึ่งระหว่างบันเทิงคดีและสารคดี Petchkeaw (1999, pp. 11-12) ได้อธิบายว่าวรรณกรรมรูปแบบนี้จะมีความก้ำกึ่ง คือ มีเนื้อหาเป็นสารคดี แต่มีกลวิธีการเขียน การใช้รูปแบบการเขียน สำนวนภาษา เป็นบันเทิงคดี วรรณกรรมรูปแบบนี้เรียกได้ว่าเป็น “สาระกึ่งบันเทิงคดีหรือสาระบันเทิงคดี” จากการศึกษาพบอีกว่านอกจากผู้เขียนมุ่งหวังให้วรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* เป็นคลังความรู้เรื่องภาคใต้แล้ว ผู้เขียนยังอยากจะใช้วรรณกรรมเป็นสื่อกลางในการปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นหลังรักในถิ่นฐานบ้านเกิด โอ่ เอก เทศ จึงเป็นตัวละครเด็กที่ผู้เขียนสมมติให้เป็น

ตัวแทนของเยาวชนรุ่นหลังที่กำลังเรียนรู้เรื่องราวปักษีใต้ด้วยความสนใจใคร่รู้ผ่านเรื่องเล่าจากคุณปู่ จนกระทั่งเด็กทั้ง 3 คน เกิดความภาคภูมิใจในแผ่นดินปิตุภูมิ จะเห็นว่าอารมณ์สะท้อนใจและความรู้สึกนึกคิดของ อุดร บวรสุวรรณ เป็นพลังสำคัญในการผลักดันให้แสดงออกผ่าน “ภาษา” มาสู่ผู้อ่าน ภาษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้แต่งใช้ในการถ่ายทอดให้ผู้อ่านเข้าใจและหยั่งเห็นความเป็นปักษีใต้ โดยแสดงออกผ่านการบรรยายให้ผู้อ่านมองเห็นภาพ รู้สึก แล้วลือไปตามตัวอักษรอย่างตรงไปตรงมา อย่างเช่น เมื่อผู้แต่งต้องการให้ผู้อ่านได้รู้เรื่องพันธุ์ไม้พื้นบ้านภาคใต้ก็บรรยายอย่างตรงไปตรงมาว่า

“มะม่วงหิมพานต์ เป็นพืชที่อยู่ในตระกูลเดียวกับมะม่วงธรรมดา จึงเรียกกันว่ามะม่วงนำหน้า มะม่วงหิมพานต์เป็นไม้ยืนต้นที่ขึ้นได้โดยทั่วไป แม้สภาพดินนั้นจะเป็นดินจืด ดินเค็ม หรือแม้แต่ดินเหนียวและทรายล้วน มะม่วงหิมพานต์ก็ขึ้นงอกงามเจริญเติบโตได้ดี ดังนั้นมะม่วงหิมพานต์จึงปลูกง่าย โตเร็ว โรคและแมลงรบกวนน้อย มะม่วงหิมพานต์นิยมปลูกกันมากในจังหวัดทางภาคใต้ เช่น นครศรีธรรมราช สงขลา ซึ่งแต่ละท้องถิ่นเรียกชื่อมะม่วงหิมพานต์ต่างกันออกไป ไม่ค่อยจะมีใครจะเรียกว่ามะม่วงหิมพานต์ ส่วนใหญ่เรียกว่า ญาร่วง ท้ายล่อ ท้ายล่อ หมายถึง โผล่ทางส่วนท้าย โดยเฉพาะคำว่า ล่อ คือ โผล่ เช่น ล่อหัวก็คือโผล่หัว เล็ดล่อ และลูกหัวครก เนื่องจากทางภาคใต้ นิยมปลูกกันมากจึงมีอุตสาหกรรมภายในบ้านอย่างหนึ่งเรียกว่า การทำเม็ดมะม่วง ซึ่งหมายถึงการทำเม็ดมะม่วงหิมพานต์ชาย”

(Bawornsuwan, 1978, pp. 55-56)

และเมื่อผู้แต่งต้องการให้ผู้อ่านมองเห็นความเคลื่อนไหวของอารมณ์ก็จะบรรยายอย่างตรงไปตรงมา ผ่านข้อสงสัยของตัวละครเด็ก เช่น

จากบทเพลง “แต่ก่อน” ถึงวรรณกรรม “เรื่องจากคุณปู่” กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการบอกเล่าเรื่องราวปักษีใต้

“ปู่ครับ ที่ตื่นจากที่มีกระบอกแขวนไว้ด้วยปู่ทำอะไรครับ” “ปู่ครับ ท้าที่ปู่
ว่าเป็นเครื่องดนตรีนั้นเหมือนกับท้าวที่ปู่ใช้ปาดดวงตาลที่ตื่นจากไหมครับ”
“ปู่ครับ หลังคาบ้านปู่ทำไมกระเบื้องไม่เหมือนกับบ้านลูกเอกเล่าครับ”
“ปู่ครับ ไม้กวาดที่วานี้เขาทำแล้วไปส่งที่ไหน”

(Bawornsuan, 1978, p. 13, 36, 63, 97)

คำถามของไอ้ เอก เทศ ทำให้มองเห็นอารมณ์ความรู้สึกอันเกิดจากความ
สงสัยใคร่รู้ อยากรู้ อยากเห็นของเด็ก ซึ่งอารมณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นพฤติกรรม
คือ การช่างสังเกต การเปรียบเทียบ และการสงสัยใคร่รู้ อันเกิดจากความอยากรู้
อยากเห็น ซึ่งเป็นนามธรรมที่ซ่อนเร้นอยู่ในคำถามอันก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวของ
อากัปกิริยาและที่สำคัญคำถามนี้นำไปสู่การเดินเรื่องเพื่อบอกเล่าเรื่องราวปักษีใต้

ท่วงทำนองการแต่งหรือสไตล์การเขียนของ อุดร บวรสุวรรณ ปรากฏเด่น
ชัดว่า ผู้แต่งมุ่งเน้นให้วรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* อ่านเข้าใจง่าย การเลือกใช้คำใน
การสื่อความจริงเป็นคำง่าย ๆ บอกเล่าอย่างตรงไปตรงมา แม้ในเนื้อเรื่องจะปรากฏ
คำภาษาถิ่นได้บ้าง แต่ผู้แต่งก็ได้อธิบายความหมายให้ผู้อ่านเข้าใจอย่างกระจ่างชัด

อุดร บวรสุวรรณ นำเสนอเนื้อหาโดยการเล่าเรื่องไปตามลำดับเหตุการณ์
โดยมีตัวละครคุณปู่และหลานชายสามคนเป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่อง ฉาก
และบรรยากาศในท้องเรื่องเข้มข้นไปด้วยความเป็นปักษีใต้ โดยบรรยายผ่านพันธุ์
ไม้พื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน หัตถกรรมพื้นบ้าน และการแสดงพื้นบ้าน ประเด็นเหล่านี้
ผู้แต่งนำเสนออย่างเข้มข้นอัดแน่นไปด้วยสาระความรู้ตามรูปแบบสารคดี ด้าน
การดำเนินเรื่องผู้แต่งใช้การจำลองเหตุการณ์ ซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 รูปแบบ คือ
(1) ผู้แต่งเล่าผ่านประสบการณ์ตรงของคุณปู่ (2) ผู้แต่งเล่าผ่านประสบการณ์
ตรงของตัวละครอื่น (3) ผู้แต่งเล่าผ่านประสบการณ์ตรงของไอ้ เอก เทศ ที่ได้ไป
พบเห็น เรียบรู้ และสัมผัสกับเรื่องนั้น ๆ โดยตรง การสร้างสรรค์วรรณกรรม
เรื่องนี้ประสบการณ์ตรงของผู้แต่งจึงเป็นวัตถุดิบสำคัญ ซึ่งผู้แต่งเองก็ได้กลั่น

ประสบการณ์ออกมาเล่าได้อย่างเข้มข้น สมจริง มีชีวิตชีวา *เรื่องจากคุณปู่* จึงเป็นวรรณกรรมชิ้นเยี่ยมอีกเรื่องหนึ่งของนักเขียนภาคใต้

แต่ก่อน เป็นวรรณกรรมเพลงเพื่อชีวิต เมื่อวิเคราะห์จะมองเห็นว่าบทเพลงนี้เป็นนวัตกรรมแห่งยุค กล่าวคือ การสร้างสรรค์ บทเพลง *แต่ก่อน* วงนาคอนได้นำเอาความเป็นพื้นบ้านภาคใต้โดยเฉพาะมนรินทร์ มาผสมผสานไว้อย่างเข้มข้น และเมื่อพิจารณาด้านวรรณศิลป์ก็เห็นศิลปะของการประกอบสร้างทางวรรณกรรม ดังนี้

1. อารมณ์สะเทือนใจ ศุภกร วงศ์เมฆ เป็นศิลปินแดนใต้ที่สร้างสรรค์บทเพลงขึ้นเพราะความรักในถิ่นฐานบ้านเกิด อารมณ์อันเกิดจากความรักในแผ่นดิน มาตุภูมิจึงเป็นพลังผลักดันให้ ศุภกร วงศ์เมฆ เขียนบทเพลงนี้ขึ้นอย่างสำนึกรักในบ้านเกิด โดยได้นำเอาองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมจากพื้นเพถิ่นกำเนิด คือ อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช มาเป็นวัตถุดิบสำคัญสำหรับแต่งเพลง ซึ่งกล่าวได้ว่าบทเพลงนี้ศิลปินได้กลั่นประสบการณ์ออกมาเล่า เนื้อหาของบทเพลง *แต่ก่อน* นำเสนอผ่านการบอกเล่า ผู้แต่งมีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อต้องการให้ผู้ฟังได้รับรู้ เข้าใจ เรื่องราวปักษ์ใต้ ได้มองเห็นวิถีชีวิตของคนปักษ์ใต้ในอดีต พร้อมกันนี้ก็เพื่อปลุกฝังให้คนรุ่นหลังรักและภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด บทเพลงนี้ผู้แต่งแฝงแนวคิดอนุรักษนิยมไว้ด้วย

2. การแสดงออก การแสดงออกเป็นหัวใจสำคัญในการนำพาอารมณ์ความรู้สึกของศิลปินมาสู่ผู้ฟัง ศุภกร วงศ์เมฆ ได้แสดงออกผ่านภาษาในบทเพลง ทำให้มองเห็นอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของเขาที่ส่งมายังผู้ฟัง อย่างเช่น เมื่อต้องการเล่าให้มองเห็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดนครศรีธรรมราชก็จะเล่าอย่างตรงไปตรงมาว่า

“ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น ของใช้ของกินแต่ก่อน หมาจากหมาถึงสาตนอน
สถานชะลอมค้อมไก่ ชุดคลองปลูกข้าว สร้างเล่าเลี้ยงวัวควาย มีงานครั้งใด

เขาใช้ว้าวควายนั่นแหละผูกแขก”

(Wongmek (Interview), January 19, 2017)

และเมื่อต้องการบรรยายให้รู้สึกถึงความเคลื่อนไหวของอารมณ์ ซึ่งในบทเพลง *แต่ก่อน* ปรากฏอารมณ์ 2 ความรู้สึก คือ (1) อารมณ์หดหู่ใจอันเกิดจากศิลปินมองเห็นสภาพสังคมชนบทและวิถีของชาวบ้านเปลี่ยนไป ดังปรากฏในบทเพลง

“ตอนนี้เรื่องราว ที่พ่อแม่แก่เฒ่าให้ฟัง มีแต่เพียงความหลัง กับของที่พึ่ง*แต่ก่อน* ข้าวของมันแพงจนสิ้นแรงคนคอน วัฒนธรรมเสื่อมคลอน ประเพณีมันสูญหาย ผู้คนทำบาป ธรรมชาติหายไป นาทีกี่ทึงหาย เหลือแต่รอยตีนควาย กับซากคันไถเหี้ยนเหี้ยน

(Wongmek (Interview), January 19, 2017)

จากเนื้อเพลงดังกล่าวทำให้มองเห็นอารมณ์เศร้าสลดหดหู่ใจ ของศิลปิน ซึ่งศุภกร วงศ์เมฆ ได้ถ่ายทอดผ่านน้ำเสียงและท่วงทำนองของบทเพลงด้วยความเศร้าสลดใจนี้เกิดจากความเสียดายที่มองเห็นวิถีดั้งเดิมของชาวบ้าน ซึ่งศิลปินมองว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าได้หายไปจากชุมชนภาคใต้ (2) มองเห็นอารมณ์ความรู้สึกของการเรียกร้องให้หนุ่มสาวยุคใหม่หันมาเห็นความสำคัญของวิถีแบบเก่า พร้อมกันนี้ก็กระตุ้นให้ตระหนักว่าท้องถิ่นชนบทกำลังประสบกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม ดังปรากฏในเนื้อเพลง

“สาวเหอ ไปแล้วโดเมืองกรุง เปลี่ยนจากผ้าถุง มานุ่งกางเกงยีนส์ แล้วทิ้งให้พ่อแม่แก่เฒ่าคอย สาวเหอ พ่อแม่แก่เฒ่าคอยโด หวังหลานน้อยกลับมา กลับจากเมืองฟ้า แล้วกลับมาหาแกมั่ง นะสาวเหอ”

(Wongmek (Interview), January 19, 2017)

จากเนื้อเพลงดังกล่าวจะเห็นว่าเป็นการกระตุ้น เรียกร้อง ให้ผู้ฟังเกิดความตระหนักว่า ชนบทกำลังประสบกับปัญหาความเป็นเมืองรुक้าเข้าสู่ท้องถิ่น แล้วความเป็นเมืองนี้ก็กำลังเข้ามาเปลี่ยนวิถีของชาวบ้าน ทำให้คนชนบทมีวิถีคล้ายคลึงกับวิถีของคนเมือง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นรากเหง้าทางสังคมจึงเกิดการสั่นคลอน ศิลปินจึงอยากจะเรียกร้อง วรรณรงค์ ให้ทุกคนหันมาเห็นคุณค่าของวิถีดั้งเดิมและช่วยกันรักษาวิถีชีวิตพื้นบ้านนี้เอาไว้

3. กลวิธีการแต่ง บทเพลง *แต่ก่อน* ศิลปินนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบเรื่องเล่า โดยให้ “พ่อเฒ่า” หรือคุณตาเล่าถึงเรื่องราวต่าง ๆ ของจังหวัด นครศรีธรรมราช การบอกเล่านี้ศิลปินได้นำเอารูปแบบและท่วงทำนองของกลอน มโนราห์มาผสมผสานเข้ากับบทเพลงเพื่อชีวิต ซึ่งเป็นแนวเพลงยอดนิยมของคนยุคปัจจุบัน การนำเอาท่วงทำนองของมโนราห์มาประยุกต์เข้ากับแนวเพลงตามกระแสนิยมนี้ก็เพื่อดึงดูดความสนใจจากหนุ่มสาวให้หันมาสนใจฟังบทเพลงของตน ขณะเดียวกันศิลปินก็อยากจะให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ ซึมซับ และรู้จักกับศิลปะการแสดงพื้นบ้านมโนราห์ด้วย ซึ่งนับวันเริ่มคลายความนิยมลง

นอกจากนี้วงนาคอนยังนำเอาเครื่องดนตรีของมโนราห์ เช่น ปี่ ฉิ่ง กลอง มาใช้บรรเลงประกอบ การขับร้อง บทเพลงนี้จึงมีกลิ่นอายความเป็นปักษ์ใต้เข้มข้น และเมื่อผู้ฟังได้ดูมิวสิควิดีโอประกอบก็ยิ่งดื่มด่ำกับความเป็นปักษ์ใต้ ทั้งนี้เพราะศิลปินได้เริ่มสร้างบรรยากาศตั้งแต่การแต่งกายของตนเอง ภาพบรรยากาศ นครศรีธรรมราช การใช้เสียงปี่ และแหวนนะโม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด นครศรีธรรมราชเป็นตัวเปิดเรื่อง หลังจากนั้นการบอกเล่าความเป็นภาคใต้ใน ด้านต่าง ๆ ก็ได้พุ่งพรูออกมาจากปากของผู้เฒ่า การฟังบทเพลงนี้สิ่งหนึ่งที่ผู้ฟังรู้สึกและสัมผัสได้ก็คือความเป็นท้องถิ่นนิยมของผู้แต่ง ความรักความผูกพันที่ผู้แต่งมีต่อถิ่นฐานบ้านเกิด ความรักความห่วงใยที่มีต่อศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งผู้แต่งได้วรรณรงค์ให้คนรุ่นใหม่ช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีนี้ให้คงอยู่คู่สังคมสืบไป

ลักษณะร่วมและอัตลักษณ์ของวรรณศิลป์ในวรรณกรรม “เรื่องจากคุณปู่” และบทเพลง “แต่ก่อน”

บทเพลง *แต่ก่อน* และวรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* แม้จะเรียบเรียงด้วยศิลปะการประพันธ์ที่ต่างกัน คือ ประเภทหนึ่งเป็น “บทเพลงเพื่อชีวิต” และอีกประเภทเป็น “วรรณกรรมเยาวชน” แต่เมื่อนำเอาองค์ประกอบของวรรณศิลป์มาวิเคราะห์ ทำให้มองเห็นลักษณะร่วมของวรรณศิลป์ในวรรณกรรม ดังนี้

1. บทเพลง *แต่ก่อน* และวรรณกรรมเยาวชน *เรื่องจากคุณปู่* ประกอบสร้างขึ้นจากความรักที่คนพื้นถิ่นมีต่อชุมชนอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอน ผู้ประพันธ์ทั้ง 2 คน ต่างก็ภาคภูมิใจที่ตนได้เกิดอยู่บนผืนแผ่นดินปักษ์ใต้ ผู้ฟังและผู้อ่านสามารถรับรู้และเข้าใจความรู้สึกนี้ได้จากเนื้อหา น้ำเสียง ภาษาถิ่นทั้งคำและสำนวน ซึ่งเหล่านี้ ล้วนเกิดจากความตั้งใจของผู้ประพันธ์ทั้งสิ้น

2. จุดประสงค์ของการแต่ง วรรณกรรมทั้ง 2 ประเภท ผู้ประพันธ์ตั้งใจจะนำเสนอเรื่องราวของภาคใต้ ในประเด็นต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ผู้อ่านผู้ฟังได้เข้าใจความเป็นปักษ์ใต้ ถึงแม้รูปแบบการนำเสนอจะเป็นบันเทิงคดีทั้งคู่ แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาจะเห็นว่าเข้มข้นตามรูปแบบสารคดีเหมือนกัน

3. กลวิธีการดำเนินเรื่อง วรรณกรรมทั้ง 2 ประเภท ใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องแบบเรื่องเล่าเหมือนกัน กล่าวคือ บทเพลง *แต่ก่อน* ศิลปินให้ “พ่อเฒ่า” หรือคุณตาเป็นผู้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของปักษ์ใต้ วรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* นักเขียนให้ “คุณปู่” เล่าให้เห็นความเป็นปักษ์ใต้ในด้านต่าง ๆ ซึ่งคุณปู่และคุณตาเป็นภาพจำลองของปราชญ์ชุมชนที่เปี่ยมล้นไปด้วยภูมิรู้ ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นว่าคนปักษ์ใต้ให้การเคารพยกย่องคุณปู่คุณตาในฐานะประมุขครอบครัว ผู้ซึ่งเป็นปูชนียบุคคลที่เป็นเสาหลักสำคัญของสถาบันครอบครัวคนใต้

4. ความเป็นท้องถิ่นนิยม จากวรรณกรรมทั้ง 2 ประเภท สิ่งที่ผู้อ่านผู้ฟังสัมผัสได้ร่วมกัน คือ ความเป็นท้องถิ่นนิยมของผู้ประพันธ์ ซึ่งผู้ประพันธ์แสดงออกผ่านความรัก ความผูกพัน ความห่วงแหน และภาคภูมิใจในความเป็นอัตลักษณ์

ของคนภาคใต้ ขณะเดียวกันก็ได้เรียกร้องให้เกิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่คู่ชุมชนท้องถิ่นสืบไป

ส่วนอัตลักษณ์ของวรรณศิลป์ในวรรณกรรมที่มองเห็นจากวรรณกรรมทั้ง 2 ประเภท มีดังนี้

1. รูปแบบของวรรณกรรม เนื่องจากผู้ประพันธ์ได้นำเอาเรื่องราวของภาคใต้นำมาเสนอผ่านรูปแบบวรรณกรรมตามที่ตนถนัด ฉะนั้น บทเพลง *แต่ก่อน* ที่นำเสนอผ่าน “วรรณกรรมเพลงเพื่อชีวิต” ศิลปินอาจต้องการสื่อความโดยตรงถึงหนุ่มสาว ซึ่งเป็นรุ่นสืบทอดวัฒนธรรมให้ได้รับรู้เข้าใจและตระหนักว่าวัฒนธรรมชุมชนกำลังโดนคุกคามจากความเป็นเมือง ดังนั้นเนื้อหาในคำร้องจึงหนักแน่นจริงจังเสมือนผู้ใหญ่พูดกับผู้ใหญ่ ส่วน *เรื่องจากคุณปู่* ที่นำเสนอผ่าน “วรรณกรรมเยาวชน” นักเขียนคงต้องการชี้ให้เด็กซึ่งเป็นเยาวชนของชาติ ได้รับรู้ว่ภาคใต้มีของดีอะไรบ้าง เพื่อเขาจะได้รู้จักและช่วยกันอนุรักษ์ การที่นักเขียนเลือกพูดกับเด็กนั้นก็เพราะเด็กคือหน่ออ่อนที่จะเติบโตเป็นผู้ดูแลชุมชนต่อไป แต่อย่างไรก็ตามทั้งบทเพลงและวรรณกรรมเยาวชนต่างก็เป็นวรรณกรรมเหมือนกัน ดังที่ Satchaphan (2010, pp. 4-5) กล่าวว่า วรรณกรรม เป็นคำกลาง ๆ ที่ใช้ทั่วไปในปัจจุบัน เพื่อเรียกเอกสารทั่วไปที่เขียนขึ้นแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึก หรือสื่อความเข้าใจและอธิบาย สิ่งต่าง ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่ง วรรณกรรม หมายถึงหนังสือและข้อเขียนทุกชนิดทุกประเภท

2. เนื้อหา การนำเสนอเนื้อหาของวรรณกรรมทั้ง 2 ประเภท มีความแตกต่างกันตรงที่ *เรื่องจากคุณปู่* เป็นวรรณกรรมที่มุ่งนำเสนอประเด็นด้านสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของคนภาคใต้ ส่วนบทเพลง *แต่ก่อน* มุ่งนำเสนอเรื่องราวภาคใต้ใน 2 ประเด็น คือ (1) นำเสนอด้านสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของคนภาคใต้ เฉกวรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* (2) นำเสนอด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของคนภาคใต้ ซึ่งมีสาเหตุมาจากความเป็นเมืองได้รุกรานเข้าสู่พื้นที่ชนบท

จากบทเพลง “แต่ก่อน” ถึงวรรณกรรม “เรื่องจากคุณปู่” กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการบอกเล่าเรื่องราวปักษีใต้

3. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์วรรณกรรมทั้ง 2 รูปแบบ มีความแตกต่างกันเด่นชัด ตรงที่ วรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* ผู้ประพันธ์ ได้สร้างสรรค์วรรณกรรมขึ้นตามขนบการแต่งวรรณกรรมเยาวชน ที่มุ่งเน้นให้เป็นวรรณกรรมอ่านง่าย เข้าใจง่าย สื่อความถึงผู้อ่านอย่างตรงไปตรงมา เนื้อหาสะอาด บริสุทธิ์ แฝงองค์ความรู้และปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรักในถิ่นฐานบ้านเกิด เป้าหมายหลักของวรรณกรรมกลุ่มนี้คือเยาวชน แม้ในความเป็นจริงผู้อ่านจะอยู่ในช่วงอายุต่าง ๆ ก็ตาม ส่วนบทเพลง *แต่ก่อน* เป็นวรรณกรรมที่ก่อเกิดจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล่าวคือ ศิลปินเรียบเรียงบทเพลงขึ้นโดยนำเอาท่วงทำนองของมโนราห์มาผสมผสานไว้ในบทเพลงเพื่อชีวิต (Wongmek (Interview), January 19, 2017) เล่าว่าเขาแต่งบทเพลงนี้ขึ้นเป็นกลอนมโนราห์ ตามที่เขาเข้าใจ จากนั้นก็ร้อยคำไปเรื่อย ๆ ไม่ได้คิดถึงกรอบแบบแผนใด ๆ แต่งอย่างอิสระ ฉะนั้น จำนวนคำ การสัมผัส การเว้นวรรค ศิลปินจึงสร้างสรรค์ขึ้นมาเอง เพียงแต่นำเอาความเป็นมโนราห์เข้ามาประยุกต์ใช้ในเนื้อเพลงของเขา ส่วนดนตรีเกิดจากการผสมผสานระหว่างดนตรีพื้นบ้าน คือ ปี่ ฉิ่ง กลอง ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประกอบการแสดงมโนราห์มาผสมผสานเข้ากับเครื่องดนตรีสากล *แต่ก่อน* จึงเป็นบทเพลงเพื่อชีวิตที่รับอิทธิพลมาจากการแสดงพื้นบ้านมโนราห์ ซึ่ง ศุภกร วงศ์เมฆ ได้บูรณาการของเก่าเข้ากับของใหม่ได้อย่างกลมกลืน ลงตัว มีชีวิตชีวา กลิ่นอายความเป็นปักษีใต้ในบทเพลงนี้จึงเข้มข้นสมบูรณ์สอดรับไปกับกระแสนิยมของยุคสมัย

เรื่องราวปักษีใต้ในวรรณกรรม

การนำเสนอเรื่องราวปักษีใต้ในวรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* และในบทเพลง *แต่ก่อน* มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในบทเพลง *แต่ก่อน* ศิลปินนำเสนอเรื่องราวปักษีใต้ในลักษณะของการหยิบเอาสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของปักษีใต้มากกล่าวไว้ในเนื้อเพลง เช่น พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช สระล้างดาบศรีปราชญ์ เครื่องถมเมืองนคร หมาจาก เสื่อ ชะล่อม ค้อมไก่อ่ หนึ่งตะลุง มโนราห์ เพลงบอก การผูก

แขก เป็นต้น ประเด็นต่าง ๆ ที่ศิลปินหยิบยกมากล่าวนี้เป็นแต่เพียงการนำเสนอให้ผู้ฟังได้รู้จักกับสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของปักษ์ใต้ ซึ่งแตกต่างจากการนำเสนอเรื่องราวปักษ์ใต้ในวรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* เพราะในวรรณกรรมเรื่องนี้ผู้แต่งเสนอรายละเอียดแต่ละประเด็นค่อนข้างครบถ้วนสมบูรณ์ ดังนั้นในการกล่าวถึงเรื่องราวปักษ์ใต้ในวรรณกรรมทั้ง 2 ประเภท จึงจะหยิบเอาประเด็นที่ซ้ำซ้อนมากล่าวถึงพร้อมกัน ส่วนประเด็นที่ต่างกันนั้นจะแยกกล่าวไว้ต่างหาก

วรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* และบทเพลง *แต่ก่อน* ได้สะท้อนเรื่องราวปักษ์ใต้ร่วมกันในประเด็นหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยศิลปินวงนาคอนได้กล่าวถึงเครื่องถมเมืองนคร หมายจาก หมายถั่ง สาตหรือเสื่อ ชะล่อม ค้อมไก่อ ส่วนในวรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* ผู้แต่งกล่าวถึงเครื่องถมเมืองนคร หมายจาก พัดใบกะพ้อ ครกสีข้าว แขง แก้อีหวาย กระบอกขนมจีน ส่วนรายละเอียดนั้นจะกล่าวถึงเฉพาะหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นอัตลักษณ์ของปักษ์ใต้ โดยมีเนื้อหา ดังนี้

วรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* ผู้แต่ง กล่าวถึง หัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้โดยจำลองเหตุการณ์ให้คุณปู่บรรยายรายละเอียดของหมายจากให้หลาน ๆ ฟัง คุณปู่เริ่มต้นอธิบายว่า “หมายจาก” คือ ภาชนะสำหรับตักน้ำขึ้นจากบ่อ พร้อมกันนี้ก็ได้สาธิตวิธีทำให้อี ไเอก เทศ ดู

“ปู่เริ่มเอายอดจากที่ฝั่งแดดพอนิม แล้วโค้งเป็นวงกลม หลังจากนั้นก็ถอดวงกลมมาเรียงเป็นชั้น ๆ สอดเข้าด้วยกันสวยงามมาก เมื่อเสร็จแล้วใช้ตักน้ำดื่มหรือตักน้ำอาบก็ได้”

(Bawornsuwan, 1978, p. 18)

หมาหรือติหมานี้มาจากคำมลายูว่า “ติมา” (Tima) หมายถึง ภาชนะสำหรับตักน้ำ ทำจากพืชตระกูลปาล์มที่หาได้จากท้องถิ่น เช่น ถ้าทำจากใบจาก เรียกว่า “หมายจาก” ทำด้วยต่อหมาก (กาบหมาก) เรียกว่า “หมาต้อ” ทำด้วยกาบ

หลาวชะโอนเรียกว่า “หมาต่อหลาวโอน” (Promkeaw, 1999, p. 8387) หมา
น้ำหรือติหมา จึงเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่คนปักษ์ใต้สร้างสรรค์ขึ้นจากภูมิปัญญา
ท้องถิ่น

ครกสีข้าว เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านอีกประเภทที่ อุดร บวรสุวรรณ กล่าวถึง
โดยบรรยายอย่างละเอียดว่า

“ครกสี เป็นคำประจำถิ่น มีพูดกันเฉพาะในจังหวัดภาคใต้เท่านั้น แต่ที่
มากที่สุด คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง ก็คือเครื่องสีข้าวที่
ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นมาแทนครกตำข้าวนั่นเอง การใช้ครกตำต้องออกแรง
มาก แต่หากใช้ที่สีข้าวก็เป็นการผ่อนแรงมาก เพียงแต่หมุนเท่านั้นข้าว
เปลือกก็จะแตกเป็นข้าวสาร

การทำครกสีข้าวเขาแบ่งออกเป็นสองตอน ตอนบนเป็นมือหมุน
และเป็นที่รับข้าวเปลือก ตอนล่างเป็นฐานรอง มีเดือยตรงกลาง และเป็น
ที่รองรับข้าวสาร ส่วนประกอบจะเป็นไม้ไผ่ทั้งหมดจะเป็นไม้อื่นบ้างก็ตรง
มือหมุนหรือเดือยแกนกลาง และฟันสำหรับบดข้าวเปลือกให้แตกกับขาตั้ง

รูปของครกสีก็จะเป็นทรงกระบอก สิ่งที่จะทำให้โค้งได้สวยงาม
ที่สุดก็คือไม้ไผ่ ช่างจะนำไม้ไผ่มาจักตอกแล้วสานเป็นทรงกระบอก โดย
มีไม้เนื้อแข็งเป็นแกนกลาง เมื่อสานแล้วก็ต้องทำฟันให้กับเครื่องสีข้าว
เพราะฟันเป็นตัวสำคัญที่กะเทาะเมล็ดข้าวให้แตกออกเป็นข้าวสาร ฟัน
นี้ต้องใช้ขวานคม ๆ หากไม้เป็นแผ่นเรียงสลับกัน ทั้งข้างบนและข้างล่าง
คือตอนบนและตอนล่างนั่นเอง ในฟันนั้นต้องอัดแน่นด้วยดินแห้งที่คลุก
กับเกลือ”

(Bawornsuwan, 1978, pp. 87-88)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าครกสีข้าวเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่สะท้อนให้เห็น
องค์ความรู้ของคนพื้นถิ่น ในการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้เพื่อช่วยทุ่นแรง องค์

ความรู้อันเกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านนี้ Pisutrattananon (1999, p. 916) ได้บันทึกไว้ โดยบรรยายเป็นโคลงสี่สุภาพ ว่า

จตุบาทป๋ยาตรเต้า	ตัวसान
วงง่าเงือดทยาน	โยกเยื้อน
พันแฝงฝากดินดาน	ดูแปลก ตาแฮ
เสพโภชกัตปลดเปลื้อง	ส่งข้าวปล่อยสาร

เครื่องถมเมืองนครเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านอีกประเภทที่ อุดร บวรสุวรรณ กล่าวไว้ในวรรณกรรมเรื่องจากคุณปู่ หัตถกรรมพื้นบ้านประเภทประณีตศิลป์นี้ ผู้แต่งได้เล่าผ่านการจำลองเหตุการณ์ให้คุณปู่พาหลาน ๆ ไปชมเครื่องถมเมืองนครที่ร้านถมนคร ซึ่งเจ้าของร้านได้อธิบายวิธีการผสมโลหะเพื่อทำเครื่องถมให้เด็ก ๆ ฟัง ดังนี้

“เมื่อเราได้เงินมาแล้ว อาจเป็นเงินแท่ง เงินรูปพรรณก็ได้ เจ้าของร้านหยิบตัวอย่างเงินมาให้เด็ก ๆ ดู และให้ถือด้วยตัวเอง แล้วอธิบายต่อไปว่า

เอาเงินเหล่านี้เข้าเตาเผาโดยใส่รวมกับกำมะถัน ถ่านไฟ แล้วใช้มือหมุนเป่าลม เราใช้ความร้อนมากพอ ดูไม่เข้าเงินนั้นก็จะละลาย คราวนี้เราต้องการทำอะไรก็เอาไปเทในเบ้าก็จะได้รูปร่างของเหล่านั่นมา เมื่อเย็นแล้วก็เอาออกจากเบ้ามาขึ้นรูป คำว่า “ขึ้นรูป” ก็คือ ต้องการทำให้เป็นชั้นก็ขึ้นรูปให้เป็นชั้น ต้องการให้เป็นแจกัน ก็ขึ้นรูปให้เป็นแจกัน อย่างที่ช่างกำลังทำอยู่ เด็ก ๆ เดินไปดูขณะที่ช่างกำลังขึ้นรูป ซึ่งขณะนั้นเป็นรูปชั้นน้ำใบใหญ่

เมื่อขึ้นรูปแล้วก็ตบแต่งให้เรียบร้อย ขึ้นต่อไปคือการออกแบบ

จากบทเพลง “แต่ก่อน” ถึงวรรณกรรม “เรื่องจากคุณปู่” กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการบอกเล่าเรื่องราวปักษ์ใต้

ลวดลายการออกแบบลวดลายนี้ ประณีตมาก ส่วนมากจะเป็นลายไทย หรือแล้วแต่ลูกค้าจะสั่ง บางครั้งต้องแล้วแต่ความเหมาะสม เช่น รูปขันท้ำน้ำจะออกแบบลวดลายเป็นดอกไม้ก็ไม่เหมาะสมต้องเทพพนมไทย เมื่อขึ้นลวดลายแล้ว ก็เป็นการลงยา ลงยาก็คือลงถม เราแบ่งถมออกเป็น ๒ แบบ คือ ลงดำ เรียกว่า ถมเงิน หากลงทอง เรียกว่า ถมทอง ราคาถมทองแพงกว่าเพราะต้องใช้ทองคำในการทำน้ำยา ความสวยงามก็ผิดกัน แต่บางคนไม่นิยมแบบทอง ของอย่างนี้ แล้วแต่คนชอบ”

(Bawornsuwan, 1978, pp. 48-49)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าเครื่องถมเมืองนครนอกจากเป็นงานประณีตศิลป์แล้ว ชิ้นงานยังแสดงให้เห็นฝีมือด้านงานช่างของคนพื้นบ้าน การเลือกลวดลายมาเขียนบนชิ้นงานยังสะท้อนให้เห็นความประณีต บรรจง พิถีพิถัน ของช่าง นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์ชิ้นงานให้รองรับการใช้งานที่หลากหลาย เช่น ทำเป็นแหวน กำไล ล้ออกเกต มีด กล่องบุหรี กรอบรูป แจกัน ชันน้ำพานรอง เครื่องเขียน ตลับยานัตถุ เป็นต้น เครื่องถมเมืองนครจึงเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยภูมิปัญญา จากนั้นจึงนำเอาภูมิรู้ไปบูรณาการปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต

การแสดงพื้นบ้านเป็นอีกประเด็นที่ ศุภกร วงศ์เมฆ และ อุดร บวรสุวรรณ ใช้สะท้อนความเป็นปักษ์ใต้ร่วมกัน โดยศิลปินแดนใต้ได้กล่าวถึงหนังตะลุง มโนราห์ เพลงบอก ดังปรากฏในเนื้อเพลงว่า

“มาฟังเรื่องราว ที่พ่อเฒ่าแก่เล่าให้ฟัง จากดินแดนปากนัง จนถึงหลังเมืองคอน มรดกตกทอด จากสมัยแต่ก่อน ดินแดนเมืองคอน มีรำพ้อน ดำขวาน นะสาวเหอ มีสระล้างดาบศรีปราชญ์ พระบรมธาตุคู่นคร หนั่งไหม้งหนังจ้อแต่ก่อน ทั้งโนราห์เพลงบอก นะบาวเหอ”

(Wongmek (Interview), January 19, 2017)

ส่วนวรรณกรรม “เรื่องจากคุณปู่” กล่าวถึง หนังสติ๊ก โดยคุณปู่ได้เล่า ประวัติหนังสติ๊กให้โอ เอก เทศ ฟัง ดังนี้

“เดิมทีหนังสติ๊กไม่มีในประเทศไทยส่วนมากมีที่เมืองชวาหรือที่เรียกว่าประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบันนี้ ต่อมาคนไทยที่เดินทางไปทางมลายูหรือมาเลเซียเดี๋ยวนี้ ได้ไปพบเห็นการแสดงหนังสติ๊กเข้า จากนั้นก็นำมาดัดแปลงให้เป็นภาพแบบไทย ๆ และใช้เรื่องของเมืองไทยแสดงเรียกว่าการแสดงหนังควน

(Bawornsuwan, 1978, p. 34)

Nuthong (1999, p. 8308) อธิบายเพิ่มเติมว่า ตามตำนานหนังสติ๊กระบุว่า ผู้ต้นคิดหนังสติ๊ก คือ นายน้อยหรือ น้อย บุคคลผู้นี้บ้างก็ว่าเป็นชาวบ้านควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง บ้างก็ว่าเป็นชาวดอนควน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง หนังสือที่นายน้อยคิดขึ้นจึงเรียกว่า “หนังควน” ตามถิ่นกำเนิด แต่บางท่านก็กล่าวว่าที่เรียก “หนังควน” ก็เพราะสถานที่เล่นต้องเลือกที่เนิน ซึ่งคนภาคใต้เรียกว่า “ควน” แต่อย่างไรก็ตามชื่อ “หนังควน” ก็มาก่อนชื่อ “หนังสติ๊ก”

นอกจากประวัติความเป็นมาของหนังสติ๊กแล้ว อุดร บวรสุวรรณ ยังบรรยายถึงนายหนัง รูปหนัง เครื่องดนตรีประกอบการแสดงหนังสติ๊ก ดังปรากฏในวรรณกรรมว่า

“หนังสติ๊กก็มีดาราหรือตัวแสดง แต่ไม่ใช่คนแสดงเขาใช้รูปแทนคนเรียกว่า “รูปหนัง” รูปหนังนี้เขาทำด้วยหนังวัวแห้งแกะสลักเป็นรูปพระ รูปนาง รูปยักษ์ และรูปอื่น ๆ อีกมากมาย รวมทั้งตัวตลก เช่น เถ่ง ทอง หนูน้อย หนูเหนียว หนูมัด ส้มอ การแสดงหนังสติ๊กต้องมีคนเซ็ด เรียกว่า นายหนัง นายหนังที่ว่านี้ต้องพากย์บทเป็นกลอนแปด และพากย์เป็นคำเจรจา

จากบทเพลง “แต่ก่อน” ถึงวรรณกรรม “เรื่องจากคุณปู่” กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการบอกเล่าเรื่องราวปักษ์ใต้

สนทนา หากเป็นตัวพระตัวนางที่สำคัญก็จะพากย์เป็นภาษากลาง ส่วนตัวธรรมดาหรือตัวตลกก็จะพากย์ภาษาใต้ นอกจากนายหนังแล้วยังต้องมีพวกให้ดนตรีหรือที่เรียกว่า “ลูกคู่” นักดนตรีหนึ่งตระกูลต้องคอยฟังหนังตะลุงว่า แสดงถึงบทใดก็จะให้ดนตรีได้ถูกต้อง เช่น ว่าบทยักษ์ ดนตรีรับก็ต้องครึกโครมหน่อย เครื่องดนตรีที่ประกอบก็มีปี่ชวาเป็นหลักสำคัญ แล้วก็โหม่ง ฉิ่ง ทับ ซอด้วง กลอง ลูกคู่จะต้องซ้อมกันให้เข้ามือ”

(Bawornsuwan, 1978, pp. 35-36)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าหนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่ให้ความบันเทิงกับคนพื้นถิ่น ขณะเดียวกันก็ได้ทำหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้กับชาวบ้านไปด้วย หนังตะลุงจึงเป็นสื่อบันเทิงที่ใกล้ชิดกับชาวบ้าน ใกล้ชิดกับชุมชนหนังตะลุงจึงเป็นสื่อบันเทิงที่มีบทบาทในการบันทึกภาพวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมของคนปักษ์ใต้เอาไว้ด้วย

นอกจากประเด็นที่กล่าวมาแล้ววรรณกรรมทั้ง 2 ประเภท ยังได้สะท้อนความเป็นปักษ์ใต้ผ่านประเด็นปลีกย่อยอื่น ๆ ซึ่งประเด็นปลีกย่อยนี้ช่วยเติมเต็มเนื้อหาความเป็นปักษ์ใต้ในวรรณกรรมให้เข้มข้นสมบูรณ์ขึ้น อาทิ ด้านสถาปัตยกรรมพื้นบ้าน ในบทเพลง *แต่ก่อน* กล่าวถึง พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ในลักษณะของสถาปัตยกรรมคู่บ้านคู่เมืองของคนนคร ส่วนในวรรณกรรม *เรื่องจากคุณปู่* เล่าให้มองเห็นว่าพระบรมธาตุเป็นศูนย์รวมความศรัทธาของคนนคร ซึ่งพลังความศรัทธานี้มีมากถึงขนาดที่ชาวบ้านได้นำเอาทองคำมาถวายเป็นเครื่องพุทธบูชา ดังปรากฏในวรรณกรรมว่า “เพราะความศรัทธาแรงกล้าคนโบราณเขาจึงยอมเอาทองคำมาหลอมแล้วหุ้มยอดพระธาตุ ไว้” ส่วนประเด็นอื่น ๆ ที่วรรณกรรมทั้ง 2 ประเภท กล่าวถึงต่างกันสามารถแยกอธิบายได้ ดังนี้

1. วรรณกรรม เรื่องจากคุณปู่ Bawornsuwan (1978, p. 50, 110) กล่าวถึง ความเป็นปักษ์ใต้ในด้านต่าง ๆ อาทิ แหวนนะโม “อันเป็นแหวนที่ถือว่าเป็นเครื่องรางของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช” อาหารการกิน ผู้แต่ง

เล่าในลักษณะที่ว่าคนปักขไต้ नियมรับประธานขนมจีน อัดลักษณะของขนมจีนปักขไต้อยู่ตรงน้ำแกงจะเข้มข้น รสชาติร้อนแรง เผ็ดจัด เข้มข้นจัด และสีจัดจ้าน “ผักสดเป็นของสำคัญที่ขาดไม่ได้ของการกินขนมจีน และอีกอย่างหนึ่งคือพวกผักดอง เช่น ผักบุงดอง ผักเลี่ยนดอง หรือพวกแตงกวาดอง” การรับประทานผักเหล่านี้ถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของคนปักขไต้ และประเด็นสุดท้าย Bawornsuwan (1978, p. 19, 75) กล่าวถึง พันธุ์ไม้พื้นบ้านหลากหลายชนิด อาทิ ต้นจาก ต้นมะม่วงหิมพานต์ ต้นกะพ้อ หวาย ใผ่ เป็นต้น

“ต้นจากชอบขึ้นริมน้ำ ขึ้นกันเป็นกอ อยู่ได้ทั้งน้ำจืด น้ำเค็ม และชอบดินเลนหรือดินเหนียวจัด ส่วนมักเป็นทะเลขึ้นในในอ่าว” ...

“ใบกะพ้อ เป็นพวกเดียวกับตะไหนด ลาน ชิง มะพร้าว ต้นจากกะพ้อชอบขึ้นตามที่ขึ้นบริเวณหุบเขาที่มีน้ำสมบูรณ์ กะพ้อมีมากในป่าทางภาคใต้”

(Bawornsuwan, 1978, p. 19, 75)

จะเห็นว่าการที่ผู้แต่งหยิบเอาเรื่องพันธุ์ไม้พื้นบ้านมาเล่าไว้ในวรรณกรรมก็เพื่อต้องการให้เยาวชนได้รู้จักกับพันธุ์ไม้พื้นเมือง ทั้งนี้เพราะปัจจุบันไม้พื้นถิ่นบางชนิดได้เริ่มสูญพันธุ์ไปจากชุมชนภาคใต้แล้ว

2. บทเพลง “แต่ก่อน” ศุภกร วงศ์เมฆ ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนภาคใต้ โดยศิลปินได้สะท้อนผ่านเนื้อเพลงที่ว่า

“ข้าวของมันแพง จนสิ้นแรงคนคอน วัฒนธรรมเสื่อมคลอน
ประเพณี มันเลื่อมหาย ผู้คนทำบาปธรรมชาติหายไป นาทที่ทำก็ทิ้งหาย
เหลือแต่รอยตีนควาย กับซากคันไถเหี้ยนเหี้ยน”

(Wongmek (Interview), March 17, 1965)

จากบทเพลง “แต่ก่อน” ถึงวรรณกรรม “เรื่องจากคุณปู่” กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการบอกเล่าเรื่องราวปักษ์ใต้

จากเนื้อเพลงดังกล่าวทำให้มองเห็นการหายไปของวิถีชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกระแสโลกาภิวัตน์ เมื่อวิถีชุมชนเปลี่ยนไปตามยุคสมัย สิ่งที่ชุมชนต้องประสบ คือ ระบบคุณธรรมและจริยธรรมหายไปด้วย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับชนบทภาคใต้นี้มีสาเหตุมาจากความเป็นเมืองได้รุกรานเข้าสู่พื้นที่ชุมชน ซึ่งความเป็นเมืองนี้ได้เข้ามาเปลี่ยนวิถีชาวบ้าน เปลี่ยนระบบความคิด ความเชื่อ และค่านิยม ให้หันเหไปสู่วิถีแบบใหม่ วิถีแบบเก่าเมื่อไม่ได้รับการสืบทอดก็หายไป ชาวบ้านเมื่อไม่สามารถดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมได้ก็เริ่มอพยพจากชนบทไปสู่เมือง ดังปรากฏในเนื้อเพลง “ผู้คนขึ้นจากนา ไปไขว่คว้า ในเมืองกรุง” จากปัญหาที่เกิดขึ้นนี้วังนาคนจึงอยากเรียกร้อง ทรนรงค์ ให้คนยุคใหม่ หันมาเห็นความสำคัญของวิถีดั้งเดิม พร้อมกันนี้ก็อยากจะให้ ร่วมมือกันรักษามรดกทางวัฒนธรรมนี้เอาไว้ ก่อนที่กระแสโลกาภิวัตน์จะกร่อนทำลายจนยากจะเยียวยาแก้ไข

สรุป

จากการศึกษากลวิธีทางวรรณศิลป์ในวรรณกรรมกับการบอกเล่าเรื่องราวปักษ์ใต้ ทำให้มองเห็นสายธารการสืบสานองค์ความรู้ของคนภาคใต้ที่บันทึกผ่านวรรณกรรม โดยเมื่อมองย้อนกลับไปจะเห็นพัฒนาการของ วรรณกรรมปักษ์ใต้ เริ่มตั้งแต่วรรณกรรมมุขปาฐะที่ถ่ายทอดด้วยการจดจำแล้วบอกเล่า วรรณกรรมลายลักษณ์ที่สื่อความหมายด้วยตัวอักษร และในปัจจุบันที่เทคโนโลยีการพิมพ์และการสื่อสารโทรคมนาคมเจริญรุ่งเรือง การบันทึกเรื่องราวภาคใต้จึงถูกรังสรรค์ผ่านรูปแบบการประพันธ์หลากหลายมิติ บทเพลง แต่ก่อน และวรรณกรรม เรื่องจากคุณปู่ คือ ผลผลิตของยุคสมัย

บทเพลง แต่ก่อน และวรรณกรรมเขาวงกต เรื่องจากคุณปู่ เป็นวรรณกรรมที่สร้างสรรค์จากนักเขียนที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช แม้วรรณกรรมทั้งสองประเภทจะเรียงเรียงด้วยศิลปะการประพันธ์ที่ต่างกัน แต่เมื่อนำองค์ประกอบของวรรณศิลป์มาวิเคราะห์ ทำให้มองเห็นลักษณะร่วม ดังนี้

(1) ผู้ประพันธ์ทั้ง 2 คน ได้รังสรรค์ผลงานขึ้นจากอารมณ์สะท้อนใจอันเกิดจากความภาคภูมิใจที่ตนได้เกิดบนแผ่นดินปักษ์ใต้ (2) ผู้ประพันธ์ทั้ง 2 คน ได้ใช้ “ภาษา” เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกชนิดกลั่นประสพการณ์ออกมาเล่า (3) ผู้ประพันธ์ทั้ง 2 คน ได้นำกลวิธีการเล่าเรื่องแบบเรื่องเล่ามาถ่ายทอดความเป็นปักษ์ใต้ ด้านอัตลักษณ์ของวรรณศิลป์ในวรรณกรรม มี ดังนี้ (1) ผู้ประพันธ์นำเสนอความเป็นปักษ์ใต้ผ่านงานเขียนที่ตนถนัด คือ บทเพลงเพื่อชีวิตและวรรณกรรมเยาวชน (2) ความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ต่างกัน คือ อุตรบวรสุวรรณ เรียบเรียง เรื่องจากคุณปู่ ตามขนบการแต่งวรรณกรรมเยาวชน ส่วน ศุภกร วงศ์เมฆ เรียบเรียงบทเพลง แต่ก่อน โดยนำการแสดงพื้นบ้านมโนราห์มาผสมผสานเข้ากับบทเพลงเพื่อชีวิต ด้านการสะท้อนความเป็นปักษ์ใต้กล่าวถึงร่วมกัน ในประเด็นหัตถกรรมพื้นบ้านและประเพณีพื้นบ้าน ส่วนประเด็นที่นำเสนอแตกต่างกัน คือ วรรณกรรม เรื่องจากคุณปู่ กล่าวถึงอาหารพื้นบ้านและพันธุ์ไม้พื้นเมือง ส่วนบทเพลง แต่ก่อน กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนภาคใต้ อันเนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์

การนำบทเพลง แต่ก่อน และวรรณกรรม เรื่องจากคุณปู่ มาศึกษาในฐานะวรรณกรรมสะท้อนสังคม ทำให้มองเห็นว่า แม้วรรณกรรมทั้งสองประเภทจะเรียบเรียงด้วยศิลปะการประพันธ์ที่ต่างกัน แต่นักเขียนก็มีจุดหมายเดียวกันคือมุ่งนำเสนอเรื่องราวความเป็นปักษ์ใต้ โดยอาศัยพลังทางวรรณศิลป์ในการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจ และนำไปสู่การปฏิบัติต่อชุมชน ตลอดจนช่วยปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นหลังเกิดความรัก ห่วงแทน และภาคภูมิใจในแผ่นดินบ้านเกิด การร่วมกันสังสารของนักเขียนในเรื่องเดียวกันนี้ ทำให้วรรณกรรม มีความเป็นสากล ความเป็นสากลนี้ไม่ได้มีความหมายตื้น ๆ เพียงว่ามีการแปลถ่ายทอดเป็นภาษาต่าง ๆ เผยแพร่ไปทั่วโลก แต่ในที่นี้หมายถึงการที่นักเขียนร่วมกันสังสารเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจในความเป็นปักษ์ใต้ กระตุ้นผู้เสพสารให้ตระหนักรู้ถึงปัญหาที่ภาคใต้กำลังประสบ จนให้เกิดการสร้างจิตนึก เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกัน Satchaphan

จากบทเพลง “แต่ก่อน” ถึงวรรณกรรม “เรื่องจากคุณปู่” กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการบอกเล่าเรื่องราวปักษ์ใต้

(2001, p. 41) กล่าวว่า แม้วรรณกรรมจะไม่มีพลังในการเปลี่ยนแปลงโลกทันตาเห็น อย่างวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่สารทางความคิดและความรู้สึกที่ถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมเป็นพลังสร้างสรรค์ที่จรโลงจิตมนุษย์

References

- Anumarnratchathon, L. (2003). *Karn sueksa wannakadee ngaee wannasil [A study of Thai literature in term of Arts]*. Bangkok, Thailand: Siam.
- Bawornsuwan, U. (1978). *Rueng Chak Kun Pu [A story from granpa]*. Bangkok: Children Club.
- Nuthong, U. (1999). *Nang Ta Lung [Shadow Puppets]*. In Saranukrom Wattanatham Thai Pak Tai [Thai culture encyclopedia, Southern]. (No 17, pp. 8306-8322). Bangkok, Thailand: Siam Commercial Bank.
- Paduungsunthararak, W. (2011). *Aksom Thailae Aksom Kom [Thaialphabet and Kom alphabet]*. Bangkok, Thailand: Ramkamheng Publishing.
- Paruehcakul, W. (2007). *Attaluck puen tin nai bunternng kadee park tai [Local identities in southern fictions]*. (Ph.D. Thesis, Chulalongkorn University, Thailand).
- Petchkeaw, C. (1999). *Karn kien cherng sang san [Creative Writing]*. Suratthani, Thailand: Suratthani College.
- Pinthong, T. (2011). *Wannakadee kab sangkom Thai [Literatures and Thai Society]*. Bangkok, Thailand: Ramkamheng Publishing.
- Pisutrattananon, M. (1999). *Krok Sri. [Colored Mortar]*. In Saranukrom Wattanatham Thai Pak Tai [Thai culture encyclopedia, Southern]. (No 2, pp. 914-916). Bangkok, Thailand: Siam Commercial bank.
- Promkeaw, P. (1999). *Mah Pachana Tak Num. [Doggy: Water Container]*. In Saranukrom Wattanatham Thai Pak Tai [Thai culture encyclopedia, Southern]. (No17, pp. 8387-8389). Bangkok,

จากบทเพลง “แต่ก่อน” ถึงวรรณกรรม “เรื่องจากคุณปู่” กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการบอกเล่าเรื่องราวปักษ์ใต้

Thailand: Siam Commercial Bank.

Ruengnarong, P. (1998). *Wannakam Pak Tai [Southern literatures]*.

Bangkok, Thailand: Ramkamheng Publishing.

Satchaphan, R. (2001). *Sart lae sil heng wannakadee [Arts and Science of literature]*. Bangkok, Thailand: Prapansarn Publishing.

Satchaphan, R. (2010). *Kamru tuapai thang pasa Thai ton 3 Wannakadee Thai [General knowledge of Thai language section 3, Thai Literature]*. Bangkok, Thailand: Ramkamheng Publishing.

Wannakadee Thai. (2018). *Wannakadee Thai [Thai literatures]*.

Retrieved from http://wannakadeethai.blogspot.com/2013/09/blog-post_9934.html